

„SOLI DEO GLORIA“ - GOD ALLEEN DE EER“

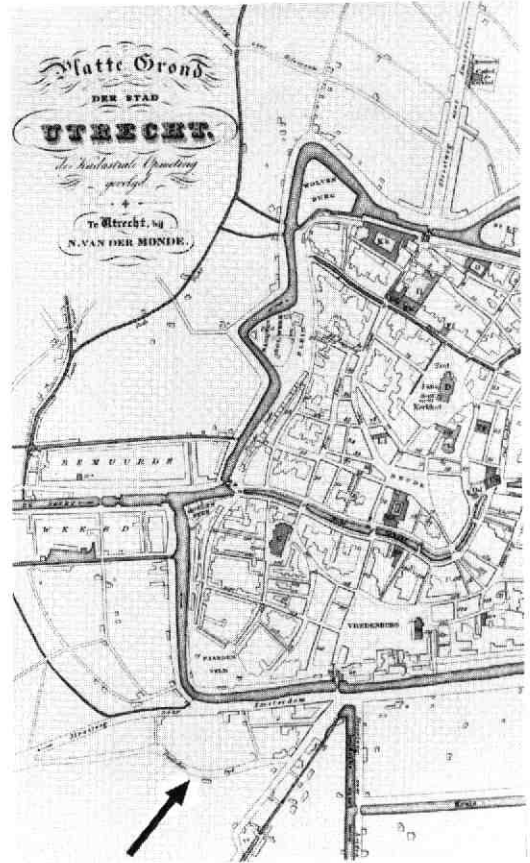
De Afscheidingsbeweging in de stad Utrecht¹⁾

Het is dinsdag 2 oktober 1832. We bevinden ons in de directe omgeving van de boerenwoning van Johannes Keja aan de Daalsche Dijk, even buiten de Catharijnepoort en dicht bij de plaats waar de schuiten op Leiden afmeren en vertrekken en waar Keja - als jager - zijn brood verdient²⁾. Onze belangstelling is gewekt, omdat in dat huis van jager Keja straks een zogenaamde „oefening“, een „conventikel“ begint. Vreemd misschien, dat wij zo'n „bidverzameling“ de moeite waard vinden, maar er zijn meer mensen op de been. De voorgangers of „oefenaren“ in deze bijeenkomsten hebben het blijkbaar raadzaam gevonden om niet in het huis van Evert Takken aan de Elizabethstraat bijeen te komen, maar om redenen van veiligheid uit te wijken naar buiten de stadsmuur³⁾.

Waarom de „oefening“ niet doorgaat komen wij niet aan de weet. Wel horen wij, dat enkele studenten het plan hebben opgevat om op zondag 7 oktober in groten getale terug te keren om de dan te houden „oefening“ te verstoren. Ik vraag me af waarom die jongelui toch zo gebrand waren op geweld. Werden zij daartoe aangezet of kwamen zij uit eigen beweging? Het staat wel vast, dat het alles te maken had met het feit, dat er ook in de stad Utrecht verwarring was ontstaan over het „Algemeen Reglement van het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap“, dat in 1816 door koning Willem I was bekrachtigd en waarbij de „Dordtsche Kerkorde“ van 1618 terzijde werd gesteld. Het is hier niet de plaats om op de gevolgen hiervan in te gaan. Wel lijkt het mij van belang te wijzen op het feit, dat aankomende predikanten - proponenten genoemd - in de Hervormde kerk niet meer verplicht waren zich met de Dordtsche Leer te verenigen, maar dat het voortaan voldoende was om met „de leer, welke overeenkomstig Gods Heilig Woord in de aangenomen Formulieren van Eenigheid der Nederlandsche Hervormde kerk is vervat“ in te stemmen⁴⁾.

Om de situatie in de stad Utrecht rond 1830 goed te begrijpen moet ik ook Jacob Dirk Ludwig⁵⁾ bij u introduceren. Hij was diaken van de Nederduitse Gereformeerde Gemeente en op die bewuste dinsdag 2 oktober 1832 naar alle waarschijnlijkheid op de Daalsche Dijk ook van de partij. Hoe zou hij anders de volgende dag de moed hebben gehad om met Keja naar de directeur van politie te stappen om beklag te doen over de op zondag 7 oktober te verwachten verstoringen van hun samenkomst⁶⁾.

Van belang voor deze korte schets is ook nog „oefenaar“ Hendrik George Klijn⁷⁾, die zich op 4 oktober 1832⁸⁾ met diaken Ludwig tot de Koning wendt met een verzoekschrift, waarin zij Zijne Majesteit herinne-

Gedeelte van de plattegrond van de stad Utrecht van 1838. Litho van Van Baarsel en Tuijn met adres van N. van der Monde. Topografische atlas der stad Utrecht nr. Ab 107. Gemeentelijke Archiefdienst Utrecht.

Links onder, bij de pijl, loopt de „Daalschen Dijk“, waar Johannes Keja woonde en waar in oktober 1832 de schermutselingen plaats vonden, waarvan in dit artikel sprake is.

ren aan het slot van Zijn proclamatie van 5 oktober 1830 in verband met de Belgische Opstand:

„Te wapen, voor de zaak van orde en recht⁹⁾. Te wapen onder ootmoedigheid en biddend opzien tot den almachtigen God, Die Nederland en Oranje zoo dikwijls uit de grootste gevaren heeft gered.“

Zij laten de Koning voortz weten, dat zij na afloop van de krijgsverrichtingen en na terugkeer in het Vaderland:

„tot opscherpinge van de kennis der waarheid, des zuiveren geloofs der liefde, der hope, en tot be-

Ds. Hendrik George Klijn
Utrecht 1793 - Keokuk, Iowa U.S.A. 1883
Kamerbehangster te Utrecht, eerste ouderling van de Christelijke Afscheide Gemeente te Utrecht, 1835, predikant te Kockengen en Middelburg (1839-1849), predikant van de Reformed Church of America tot zijn overlijden in 1883.

krachtiging der voorvaderlijke deugden, in alle stilheid''

bleven samen komen, om gemeenschappelijk het wapen aan te grijpen

„hetwelk boven alles, te allen tijde, krachtig bevonden is voor God,“

namelijk het gebed.

En zij wijzen koning Willem er op, dat er van hun bijeenkomsten zegen uitgaat en dat soms meer dan 100 personen aanwezig zijn. Zij naderen voor de troon van Zijne Majesteit met de bede om een „gunstig blijk“ van goedkeuring te mogen ontvangen, waardoor zij hun godsdienstig werk ongestoord kunnen blijven voortzetten en

„zoo wel voor onze personen, als voor onze eigendommen die bescherming te erlangen, welke stille en rustige onderdanen door Uwe Majesteits wetten wordt verzekerd.“

Op 7 en 14 oktober 1832 wordt het echt menens. De eerste van de beide zondagen gaat het nog om ongeveer 50 studenten, die er voor zorgen, dat het enige honderden personen tellende „gepeupel“ bij Keja's huis over de muren klimt, tegen deuren en ramen slaat, scheldt en schreeuwt en voetzoekers en ander vuurwerk afsteekt. Over deze gebeurtenissen schrijft de bekende dr. H. F. Kohlbrugge de volgende dag reeds naar de secretaris van het Kabinet des Konings mr. G. Groen van Prinsterer en neemt het in zijn brief voor de organisatoren van de „oefeningen“ en voor hen, die deze bijeenkomsten bezochten, onomwonden op¹⁰⁾. Hier is het slot van zijn brief:

„Het is te bejammeren (dat) men op Zondagavond talrijke bijeenkomsten, ja de schandelijkste tooneelen duldt in estaminets¹¹⁾ - en eene godsdienstige bijeenkomst waar men Gods ontferming inroept over des Konings bestuur en over Nederland baldadig uit elkander werpt“¹²⁾.

Een week later volgde ongeveer een herhaling van wat zich op 7 oktober had afgespeeld. Aan de vernielingen, die men toen in en om de woning van Keja aanrichtte, kwam pas een einde toen de te hulp geroepen politie ter plaatse verscheen¹³⁾. De reactie van de Gouverneur der provincie d.d. 15 oktober 1832 liegt er niet om:

„Ik mag mijne verwonderingen niet verbergen, dat het ontwerp hiervan aan de policie onbekend is kunnen blijven, vooral na hetgeen slechts weinige dagen geleden aan dezelfde woning heeft plaats gehad, toen zich een aanzienlijk getal personen derwaards, zoo het schijnt met af te keuren inzichten had begeven, en aangezien luidens de mij nader gegeven informatiën de bedoelde jongens zich op de Vuile Sloot alhier ter stede hebben vergaderd en alzoo een der volrijkste gedeelten der stad doorgaande in massa naar het voorsz. punt zijn getrokken“¹⁴⁾.

De directeur van politie J. S. Gobius¹⁵⁾ trekt in zijn brief van 16 oktober 1832 aan het gemeentebestuur de volgende conclusies:

„Ik kan UEdA. mededeelen, dat binnen 24 uren na het voorgevallene aan den Heer Officier het procesverbaal is opgezonden: en dat in dit procesverbaal genoegzaam, zoo men vertrouwen mag, is aangewezen, wie de personen, benevens de aanvoeders zijn geweest, die door de heining zijn gebroken, zich van stokken hebben voorzien, en daarmede op de deur geloopt hebben, wie het eerste glas heeft ingeworpen, wie het vengster heeft opengebrouwen, wie het eerste daarin gekomen is, wie de meubels daaruit gedragen hebben, en wie dezelve hebben vernield; zoodat ik niet twijfel, of alles zal tot volkomen evidentie te brengen zijn.

De meestschuldigen schijnen te zijn, eene Jacobus Dussenbroek op de Varkensmarkt, Leendert Gij-

bels, de zoon van een Gijbels, tapper in de Korte Viesteeg, Dekking, woonachtig bij zijne moeder de wed. van de paruikemaker Dekking in de Donkeregaard, eene Van der Linden, oud 18 jaar, besteed in de Rosestraat, en eene zoogenaamde snorwagrijder, woonachtig in de Kraansteeg buiten de Weerdpoort, vermoedelijk Pieter Heyne genaamd; terwijl nog veele jonge lieden wel verschillende baldadigheden hebben bedreven, maar niet in het huis zijn gedrongen of meubelen hebben geruineerd¹⁶).

De aanhalingen zijn vooral bedoeld om een indruk te geven van de ernst van de situatie. Veertien van de jongelui werden reeds op 29 oktober 1832 gestraft met een „gevangenzetting“: negen van 5 dagen, één van 8 dagen, twee van een maand, twee kregen een geldboete van f 25, -. Helaas ontbreekt de ruimte om de jammerlijke gebeurtenissen van anderhalve eeuw geleden op de voet te volgen. Dat werd gelukkig wel gedaan in de door mij aangehaalde publicaties van dr. F. L. Bos en dr. C. Smits¹⁷).

Op 9 september 1835 verbreken in de stad Utrecht de eerste personen hun banden met de Hervormde kerk. Het zijn: Gijsbert Henriks, Cornelis Johannes Stulting - een voorvader van de Amerikaanse schrijfster Pearl Buck¹⁸ - Jan Veldhuizen¹⁹ en de reeds vermelde Hendrik George Klijn en zijn vrouw Cornelia Verbrugh. Een week later volgden o.m. de ons bekende Evert Takken, zijn vrouw Sybilla Horst en hun 5 kinderen²⁰). Mijsn inziens wordt terecht verondersteld, dat deze „afscheidingsen“ verband houden met het bezoek dat ds. H. P. Scholte²¹) op 8 juli 1835 aan Evert Takken in de Elizabethstraat bracht, bij welke gelegenheid hij in de „oefening“ die daar gehouden werd, voorging.

Goed vijf maanden later - op 18 december 1835 institueerde dezelfde ds. Scholte de Utrechtse afgescheiden gemeente. Het oudste notulenboek van de Chr. Afgescheiden gemeente²²) meldt hierover

Op den 18en December (Anno 1835) zijn te Utrecht in de gemeente onzes Heeren Jesu Christi afgescheiden van het sedert 1816 bestaande Nederl. Herv. Kerkgenootschap, door den Herder en Leraar Ds. H. P. Scholte in den naame des Heeren bevestigd geworden in de dienst van het Ouderlingschap

den broeder H. G. Klijn

en in de dienst van het diakenschap

de broeders E. Takken en J. Veldhuizen

Deze broeders waaren door de keurstammen der gemeente wettelijk verkooren geworden, en er was na de gewoone afkondigingen in de bijeenkomsten der gemeente geenerlei bezwaar ingebracht.

Ter zelfder tijd is voor het eerst het bondzegel des H. Doops bediend in de gemeente te Utrecht aan het kind van de broeder Ouderling H. G. Klijn, ter-

wijl tevens de inzegening van een huwelijk heeft plaats gehad.

Utrecht, 18 December 1838

H. P. Scholte, Herder en Leeraar
in de gemeente van Christus

Zo ongeveer tegen het einde van 1836 hebben zich rond 110 personen bij die „Christelijke Afgescheiden Gemeente van Utrecht“ aangesloten (70 belijdende leden en 40 kinderen).

De Utrechtse gemeente heeft vooral in de periode 1835-1840 grote moeilijkheden ondervonden en van overheidswege voorbereide vervolgingen te trotseren gekregen. Men zou verwachten, dat de Afgescheidenen onder die omstandigheden het hoofd in de schoot zouden leggen. Niets is echter minder waar! In het voorjaar van 1836 wordt zelfs - overigens zonder succes - getracht om een eigen predikant te beroepen²³). Midden 1836 begint de politie proces-verbaal op te maken, omdat de bijeenkomsten van de Afgescheidenen door meer dan twintig personen worden bezocht. Pogingen om de politie buiten de deur te houden mislukken. Dat in die situatie, door Willem Horst²⁴) en Jan Veldhuizen op 1 november 1836 wordt besloten tot de aankoop van „Huize Dompelaarspoort“, liggende tussen de Oudegracht en de Varkenmarkt, getuigt m.i. van grote moed²⁵). In die Dompelaarspoort kerken de Afgescheidenen tot er ook daár problemen met de plaatselijke overheid ontstonden, vooral over het karakter van de samenkomsten die gehouden werden. Het mochten in geen geval „eerediensten“ zijn. En dat waren de godsdienstoefeningen natuurlijk wel! Vandaar dat op 28 mei 1837 de vergunning om samen te komen door H. G. Klijn jr., namens de kerkelijke gemeente werd opgezegd²⁶). Er werden op bevel van het stadsbestuur van 's morgens 5 tot 's avonds 11 uur (weer) schildwachten bij het huis geplaatst - één bij de poort aan de Varkenmarkt en één bij het hek aan de Oudegracht. Daarmede wilde de overheid voorkomen, dat er meer dan 20 personen per bijeenkomst zouden binnengaan. Door al dit gedoe werd op 7 november 1838 het huis aan de Oudegracht voor de prijs van f 8.000,- aan twee Rooms-Katholieke priesters verkocht²⁶).

Van durf getuigt óók het feit, dat enkele maanden eerder - op 25 augustus 1838 - het dan leegstaande kerkgebouw van de Oud-Rooms-Katholieke kerk „Soli Deo Gloria“²⁷) aan de Oudekamp, met de woning voor de pastoor en de kosten aan de Nieuwegracht voor de som van f 10.800,- wordt aangekocht. Men moet bedenken, dat de gemeente toen zeker niet meer dan 140 zielen omvatte en dat de vervolgingen eigenlijk nog aan de orde van de dag waren. De laatste „verstoring“ viel op 23 december 1838. Pas na het verkrijgen van de Koninklijke erkenning op 14 februari 1839 zou men ongestoord bijeen kunnen zijn²⁸). Persoonlijk vind ik de goedkeuring van de Koning, die zoveel gevolgen zou hebben, wel heel snel geregeld. Ik denk, dat de door ds. Scholte en zijn me-

A 1836-29 Jan	Helena Suzanna van SchermbEEK	1838	21 October	21 Oct 1838
	Wed: van A. M. C. van Hall			
A 1836-29 Jan	Maurits Cornelis van Hall	1838	21 October	
A 1837-28 Feb	Johanna Justina van Hall	1838	21 October	
A 1838-1 Aug	Flores Adriaan van Hall	1838	21 October	

Inschrijving van Suzanna van SchermbEEK en haar kinderen na het overlijden van haar man mr. A. M(aurits) C. van Hall. „Personeele Staat van de Christelijke, Afscheidene Gemeente van Utrecht. . . .” Archief van de Gereformeerde kerk van Utrecht, inv. nr. 109 (voorlopig)
Gemeentelijke Archiefdienst Utrecht.

destanders getoonde moed en de verlegenheid waarin de autoriteiten geraakt waren, er toe hebben bijgedragen om van hogerhand „in het verrichte te berusten” en de Utrechtse gemeente als eerste in Nederland toe te laten en te erkennen²⁹).

De eerlijkheid gebiedt mij echter om ook een ander aspect van de afscheidingsbeweging in de stad Utrecht te noemen. De afstand namelijk tussen de moed op het ene en de halstarrigheid op het andere tijdstip was blijkbaar voor ds. Scholte niet zo groot. Hij lijkt het bijzonder teleurstellend, dat hij zich in december 1840 niet heeft weten te schikken in het besluit van de Synode van Amsterdam om de Dordtsche Kerkenorde van 1618 voor het landelijk kerkverband opnieuw bindend te verklaren. Voor de Utrechtse gemeente liep het op 2 februari 1841 op een scheuring uit: er ontstond een groep „Takken” en een groep „Scholte”. De aanhangers van Scholte zouden in 1847 voor een deel naar Amerika emigreren. De groep „Takken” en de rest van de groep „Scholte” verenigden zich gelukkig op 21 september 1849 weer en daarna brak een tijd van „welverdiende” rust voor de gemeente aan³⁰), die zich onder leiding van de jonge ds. P. J. Oggel daarna sterk uitbreidde³¹).

Ik denk, dat de Utrechtse gemeente in financieel opzicht bijzonder veel te danken heeft gehad aan de reeds vermelde Willem Horst, die in 1849 het huis aan de Breedstraat kocht³²), dat als Begijnkerk in de geschiedenis van de plaatselijke gemeente zeer bekend zou blijven en pas in 1937 zou worden verkocht in verband met de bouw van de Tuindorperkerk. De koop werd mogelijk doordat het Diaconessenhuis naar een nieuw gebouw aan de Oudegracht verhuisde. Een bewijs, dat er vanuit de Reveilbeweging lijnen lopen naar de Afscheidingsbeweging, omdat het Diaconessenhuis - in 1844 als eerste in Nederland gesticht op het gebied van de ziekenverpleging - van het Reveil het oudste voorbeeld is. Een bewijs ook, dat men elkaar - ondanks grote verschillen van inzicht - toch steeds weer wist te vinden, wanneer het ging om de praktische toepassing van de belijdenis van het

ongetwijfeld christelijk geloof, dat hun harten vervulde.

Temidden van alle menselijke details van de kerkelijke strijd van anderhalve eeuw geleden zijn er - óók in de stad Utrecht - sprekende voorbeelden van het getuigenis van mannen en vrouwen, die zich meenden te moeten afscheiden van de Hervormde kerk om „des gewetens” wil. Ik noem er één - en niet het slechtste - vastgelegd in het boek „Brandende Harten”, waarin de jonge advocaat mr. Maurits van Hall en zijn vrouw Suzanna van SchermbEEK, dochter van een vooraanstaand Utrechtse notaris, de hoofdrol vervullen³³). Een getrouwe weergave van het leven van twee mensen, die samen met anderen, omdat zij niet anders konden, volhardden tot hun overlijden op zeer jeugdige leeftijd.

Gemeentelijke Archiefdienst
Utrecht

A. Graafhuis

Noten

- 1) Na de voltooiing van dit artikel heb ik op 10 mei tijdens een Symposium over de Afscheiding van 1834 melding gemaakt van het „kerkelijk dagboek” van ds. H. G. Klijn, 1839 - 1883, dat bewaard wordt in de Beardslee Library van het Western Theological Seminary of the Reformed Churches in America, Holland, Michigan, U.S.A. Meer gegevens over de Utrechtse afgescheidenen zijn te vinden in een artikel van mijn hand in de bundel: Afscheiding en Reveil, die nog in 1984 bij de firma Wever in Franeker verschijnt. In deze bijdrage zijn de resoluten van mijn voortgezet archiefonderzoek bijeengebracht, resultaten die ik slechts kon boeken dankzij de bijzondere steun van de heer F. J. C. Rombach in Vleuten - De Meern, die aan ds. H. G. Klijn verwant is.
- 2) Johannes Keja (1793-1842)
- 3) Evert Takken (1797-1869) stelde zijn huis al geruime tijd ter beschikking voor het houden van zogenaamde „oefeningen”, tijdens welke men zich op de betekenis van de prediking bezon en aan bijbelstudie deed. Takken werd in 1835 tot diaken van de Utrechtse Afscheiden gemeente gekozen.
- 4) Het Reglement van koning Willem I was een poging om de eenheid onder de belijders van de Gereformeerde reli-

- gie te bevorderen. Het zou anders lopen. Zie ik het goed, dan komen de negatieve gevolgen mede voor rekening van enkele adviseurs van Zijne Majesteit.
- 5) Hij woonde op de Ganzenmarkt, was goud- en zilver-smid en sloot zich niet bij de Afscheidenen aan.
 - 6) Zie: dr. Smits, *De Afscheiding van 1834*, deel IV, provincie Utrecht. Dordrecht 1980, bl. 186-188. De op bladzijde 187 vermelde datum (regel 8) moet zijn 2 oktober 1832.
 - 7) Hendrik George Rombach (1793) was de zoon van Johan Georg Christiana Rombach en Maria Wilhelmina Klijn. Hij nam na de executie van zijn vader op 3 mei 1794 de naam van zijn moeder aan. Hij was kamerbehangen en winkelier en werd in 1835 benoemd tot ouderling van de Afscheiden gemeente van Utrecht. Voor meer gegevens over hem zie het in noot 6 vermelde boek van dr. Smits.
 - 8) Dr. F. L. Bos, *Archiefstukken betreffende de Afscheiding van 1834*, I - IV. Kampen, 1939-1946. (I, blz. 166 en 167).
 - 9) Dr. Smits vermeldt m.i. abusievelijk „orde en tucht“.
 - 10) Dr. H. F. Kohlbrugge (1803-1875) woonde en studeerde te Utrecht en steunde de Afscheidenen in hun strijd om vrijheid voor hun „oefeningen“ zonder zich met hen te verenigen. Zijn verzoek om als lid van de Hervormde kerk van Utrecht te worden toegelaten werd in 1830 - een jaar na zijn promotie - om verschillende redenen van de hand gewezen. In 1847 - toen vele Afscheidenen naar Amerika emigreerden - verbond hij zich als predikant aan de gemeente van Elberfeld (Dld.).
 - 11) estaminets = kroegjes, herbergen.
 - 12) Zie noot 8.
 - 13) Smits IV, blz. 188, 189.
 - 14) Mr. Lodewijk van Toulon (1767-1840) was in 1815 burgemeester van Gouda, in 1818 tevens lid (in 1830 zelfs voorzitter) van de Tweede Kamer der Staten Generaal en van 1831-1840 Gouverneur des Konings in de provincie Utrecht. Zijn hier geciteerde brief aan Burge-meester en Wethouders van Utrecht bevindt zich in de notulen van dat College (1832, deel I-K, nr. 58), berustende bij de Gemeentelijke Archiefdienst, Archief der stad IV, nr. 94. Zie ook: Bos I, blz. 188 e.v.
 - 15) Joan Simon Gobius (1768-1840) was in 1817 reeds Directeur van Politie. Hij was ongehuwd en woonde bij zijn overlijden in 1840 aan de Kromme Nieuwegracht, wijk G 375 (thans nr. 2).
 - 16) Bos I, blz. 175, 176 en 188, 189.
 - 17) Het boek van dr. Smits is o.m. opgedragen aan de nagedachtenis van Gerardus van Klaveren Pzn. (1888-1965), die van 1906-1953 werkzaam was bij het Utrechtse Gemeente-archief en in handschrift de talloze gegevens verzamelde, waarvan dr. Smits zo dankbaar gebruik kon maken.
 - 18) G. van Klaveren wijst in zijn artikel „De Utrechtse afkomst van Pearl Buck“ als mogelijke grootvader van de schrijfster op Johannes Abraham Stulting, wonende in De Bilt en lid van de Utrechtse Afscheiden gemeente. Een citaat uit een van haar brieven:
„Als ik ooit in Holland kom, zou ik naar Utrecht willen gaan en die stad willen zien, want mijn moeder placht mij allerlei geschiedenissen te vertellen, die zij van haar moeder en grootmoeder had, en ik heb in mijn hart een warm plekje voor Holland, omdat mijn moeder echt Hollandsche was, al zag ze het alleen maar als kind. Ze bezocht het later en was altijd trotsch op haar Hollandsche afstamming en leerde ons, dat ook te zijn.“ (*Maandblad van „Oud-Utrecht“* 1936, blz. 20-22).
 - 19) Jan Veldhuizen (1797) was wolkammer van beroep en woonde „over de Bakkerbrug“. Op 18 december 1835 werd hij gekozen tot diaken van de Utrechtse gemeente.
 - 20) Personeele Staat van de Christelijke Afscheidene Gemeente van Utrecht van derzelve begin tot op 31 december 1839 (en vervolgd tot 1852). Dr. Smits gaat in zijn boek nader in op de betekenis van dit lidmatenregister. (Archief van de Gereformeerde kerk van Utrecht).
 - 21) Hendrik Peter Scholte (1805-1868) was predikant te Doeveeren, Genderen en Gansoyen 17 maart 1833, afscheiden en predikant te Genderen 1 november 1834, daarna tot 1847 woonachtig en werkzaam in Utrecht. Hij werd met zijn gezin op 1 november 1837 in het lidmatenregister (zie noot 20) ingeschreven. Op 26 april 1838 werd hij officieel door de Utrechtse gemeente beroepen; dit beroep heeft hij echter nimmer aangegomen.
 - 22) Vermoedelijk 3 jaar na dato - 18 december 1838 - als aanhef in het betreffende boek genoteerd. Het notulenboek begint in feite op 7 maart 1837. Archief van de Gereformeerde kerk van Utrecht, nr. 1 inv.
 - 23) Het betreft Huibert Jacobus Budding (1810-1870), die destijds in Bekerke (Biggekerke), Zeeland stond en in 1839 met de Afscheidenen zou breken.
 - 24) Willem Horst (1803) was rentenier en woonde aan de Oudegracht bij de Jacobibrug.
 - 25) Meer gegevens over de Afscheiding in de stad Utrecht en de plaatsen van samenkomsten zijn te vinden in „De Afscheiding van 1834 in steen“ van de hand van dr. Smits. Drie artikelen in het *Nederlands Dagblad* van 8, 15 en 22 juli 1978.
 - 26) Zie: A. E. Rientjes, *De Roomsche kerken van Utrecht* (Utrecht, 1914-1920), blz. 216. Blijkens een aantekening in het boek bestaan van deze bijdragen in de *Officiële kerkelijst der R.K. kerken 1914-1920* maar 6 exemplaren. (Bibliotheek over Utrecht, nr. 1993 XX). Op deze plek staat thans de St. Augustinuskerk (sedert 1840). Voor ons verhaal is nog van belang de vermelding, dat in het huis op 11 oktober 1837 - ondanks de politiebewaking - de Tweede Synode van de Afscheiden gemeenten in Nederland werd gehouden. In zijn *Geneschrift der Christelijke Gereformeerde kerk*, (Kampen 1884, blz. 113) deelt prof. S. van Velzen hierover het volgende mede:
„Ten getale van 24 verbleven de leden van de Synode er gedurende die tijd dag en nacht: zij verlieten het huis niet, teneinde te voorkomen, eenmaal buitenshuis zijnde, niet weer binnengelaten te worden.“
 - 27) God alleen de eer. Doop-, huwelijks- en overlijdensregisters van deze Oud Rooms-Katholieke parochie (op de Kamp aan de Nieuwegracht) tot 1811 worden bij de Utrechtse Gemeentelijke Archiefdienst bewaard.
 - 28) Na veel vieren en vijven werden het daartoe strekkende verzoek en het door ds. Scholte zelf opgestelde „Reglement der Christelijke Afscheiden Gemeente te Utrecht“ (Bibliotheek over Utrecht nr. 6199) op 27 december 1838 ten stadhuis door 53 leden van de gemeente getekend.
 - 29) Zie o.m. de noten 6, 8 en 25.
 - 30) Zie: Smits IV, blz. 290.
 - 31) In 1856 telde de gemeente 180 zielen. Pieter Jan Oggel

(1829-1869) begon op 15-jarige leeftijd bij ds. A. C. van Raalte in Ommen zijn „theologische studie“. Op 11 mei 1849 werd hij door ds. A. Brummelkamp te Zeist geëxamineerd en op 17 juni d.a.v. als predikant te Zeist en Utrecht bevestigd. De volgende dag werd hij 20 jaar! De gemeente Zeist diende hij tot 16 april 1852, die van Utrecht tot 2 juli 1855, nadat hij in 1854 bedankt had voor het ambt van (4e) hoogleraar van de op te richten Theologische School te Kampen. Van 1856-1869 was

hij predikant van de Reformed Church in Grand Haven (Michigan), Pella (Iowa) - waar ook ds. Scholte stond - en tenslotte was hij verbonden aan Hope College in Holland (Michigan), waar hij op 13 december 1869, 40 jaar oud, overleed.

32) Zie: Smits IV, blz. 285 en 292.

33) Gera Kraan - van den Burg, *Brandende Harten*. De Geschiedenis van Maurits en Suzanna van Hall. Kampen, 1937.

EEN OUD WOONHUIS TE RHENEN EN HET GESLACHT LIJSTER

Met volledig respect voor het vele en belangrijke werk, door Mr. Dr. J. Belonje op velerlei gebied verricht, wil ik toch graag een enkele correctie en enige aanvullingen op zijn artikel in het *Maandblad Oud-Utrecht* ¹⁾ plaatsen, mede hiertoe door hemzelf aangespoord.

Het „Oude Woonhuis“, door hem beschreven en dat voorzien was van de stenen stoeppalen, is inderdaad dat van afb. 415 in mijn boek ²⁾. Hetzelfde woonhuis is ook terug te vinden op afb. 412 van bedoeld boek, (zie onderstaande foto).

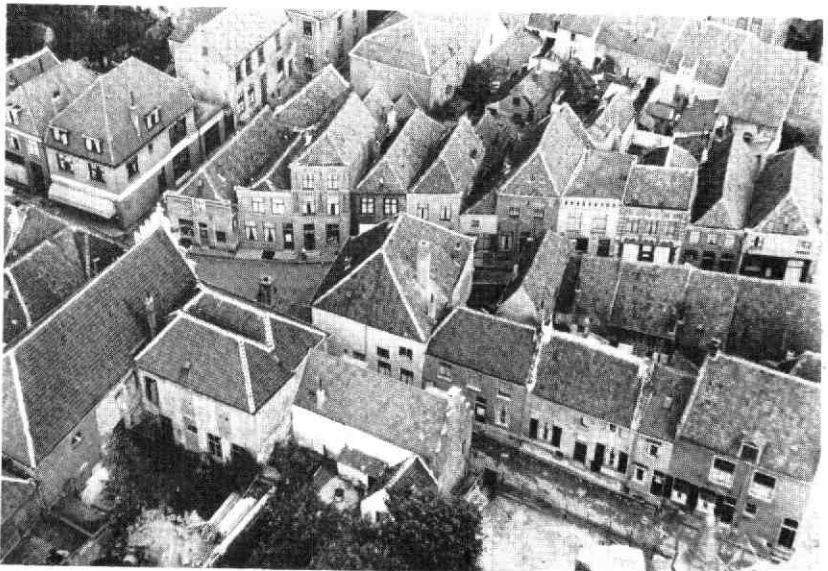
In zijn verdere beschrijving moet er helaas sprake zijn van een verwisseling van twee panden, want de mededeling, dat het pand „blijkens aanduiding op de voorgevel, bewoond was door Th. Puyk voorheen E. van Voorthuysen“ stemt niet met de toenmalige werkelijkheid overeen. Overigens slaat de beschrijving in het artikel wel geheel op het pand, dat op de erbij ge-

plaatste foto staat afgebeeld.

Het pand van David Frank, nadien Van Voorthuysen en tot 1940 Puijk (allen slagers) bevond zich 6 percelen zuidelijker: het is het derde pand van rechts in de Rijnstraat. Deze slagerij is afzonderlijk afgebeeld op de foto op pagina 176.

Het is niet duidelijk, hoe Belonje aan het huisnummer A 8 is gekomen. De slagerij van Van Voorthuysen was gevestigd in no. A 11, het nummer van het onderhavige Oude Woonhuis heb ik nog niet geheel thuis kunnen brengen. Er hebben in Rhenen namelijk vele malen omnummeringen plaatsgevonden. Ik ben thans nog bezig aan een omvangrijk project: het opstellen van lijsten met alle huisnummers en wijzigingen ervan van alle panden in de binnenstad met aanduidingen van de belangrijkste bewoners voor de periode 1813 tot 1940.

Het artikel van Belonje bevat voor het historisch on-

De Rijnstraat te Rhenen, vóór mei 1940, van links naar rechts in Noord-Zuid richting. Het derde pand naar rechts vanaf de zijweg links boven (de Gasthuisstraat) is het door Belonje beschreven Oude Woonhuis (schuin rechts boven de pomp)